als daar muziek voor is

90 LIEDEREN VAN HET NIEUW LIEDFONDS

Onder redactie van Bettine Siertsema
en Wilna Wierenga

Nieuw LiedFonds/Boekencentrum
Amsterdam/Zoetermeer
2013

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Met dank aan
de Dominicuskerk en alle vrijwilligers, vrienden, musici en zangers die hebben meegewerkt

Bij overname van de partituren in uw orde van dienst gaarne bronvermelding of verwijzing naar de website www.nieuwliedfonds.nl

www.nieuwliedfonds.nl
www.uitgeverijboekencentrum.nl

Omslag: José K. Vermeulen, dedato ontwerpers en architecten, Amsterdam
Muziekgravure: Vaughan Schlepp, Amsterdam
Vormgeving tekst binnenwerk: Studio Anton Sinke, www.antonsinke.nl

Adviesgroep vrouwelijke theologen en neerlandici: Annigje Bos, Simone Huisman, Petra Kerssies, Juut Meijer, Bettine Siertsema en Moniek Siermann

Redactieraad: Marijke Beukema, Monica de Jonge, Ankie Knijnenburg, Petra Meijerhof, Mirjam Nieboer, Bettine Siertsema en Wilna Wierenga

ISBN 978 90 239 2745 7
NUR 709, 714

© 2013 Nieuw LiedFonds, Amsterdam en Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden.

Het Nieuw LiedFonds heeft alles in het werk gesteld om rechthebbenden te informeren. Mocht u daarover niet tevreden zijn, neem dan contact op via de website www.nieuwliedfonds.nl

Het Nieuw LiedFonds: vrouwen in de liturgie

ALS DAAR MUZIEK VOOR IS

Het heeft even geduurd voor de deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven ook in de kerken is doorgedrongen, maar sinds het laatste kwart van de vorige eeuw zijn vrouwelijke voorgangers in de meeste kerken geen ongebruikelijke verschijning meer. Geleidelijk is een groeiende invloed van vrouwen in de liturgie te bespeuren. Het genre wordt verrijkt met mooie teksten en composities die gemaakt zijn door vrouwen. Nieuwe namen vestigen zich.

Toch is in het *Liedboek voor de kerken*, dat in 1973 het licht zag, slechts 2,5% van de liedteksten geschreven door vrouwen. De uitgave *Eva's Lied* uit 1984 poogde een antwoord te geven, met 42 liederen die waren ontstaan binnen de feministische theologie.
In het *Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk* dat in mei 2013 verscheen, is slechts 7% van de teksten geschreven door vrouwen en komt nog geen 2% van de composities van een vrouwenhand. Het meeste daarvan is ook van niet recente datum. Dat doet geen recht aan de kwaliteit die vrouwen nu aan de dag leggen in hun liederen. Vrouwen hebben door de kwaliteit van hun werk overtuigend bewezen dat ze hun plaats op het podium van de hedendaagse liturgie verworven hebben. Het liturgisch genre verdient verbreding en verdieping, zowel tekstueel als muzikaal. Deze bundel laat in elk geval zien dat er muziek zit in vrouwen, muziek die gehoord mag en moet worden, de moeite waard.

In dat licht paste ook al de oprichting van het Nieuw LiedFonds in 1993 door een groepje vrouwen uit de Amsterdamse Dominicuskerk. Er werden tot dat moment vooral liederen op teksten van Huub Oosterhuis gezongen. Prachtige teksten en liederen, maar toch misten deze pioniers een dimensie, de invalshoek van vrouwen. Daarom creëerden zij een platform dat vrouwen stimuleert tot het schrijven van teksten en liederen die geschikt zijn voor liturgie in de breedste zin van het woord.

‘Er zijn prachtige teksten van de hand van dichters. Willen we dan exclusief vrouwenliederen?’ Toen het Nieuw LiedFonds 10 jaar bestond, stelde Marijke Beukema, voorzitter en oprichter van het fonds, zich in haar jubileumtoespraak hardop die vraag en gaf direct het antwoord: ‘We willen liederen voor alle mensen. Maar het is helaas nog niet vanzelfsprekend dat vrouwen teksten en muziek voor de liturgie maken. Heel subtiel, door socialisatie en verwachtingen, denken vrouwen in dit vakgebied niet zo snel dat ze dit kunnen. Ook hier bestaat het glazen plafond en in liturgische kringen wil het Nieuw LiedFonds daar met vreugde doorheen breken.’

OVER LITURGIE – SPREKEN EN ZINGEN

Liturgische muziek is geen muziek bij het woord, maar muziek waarmee het woord gezongen wordt. Het zet iets in beweging en beweegt hen die liturgie vieren. Liturgische muziek is functionele muziek, het is geëngageerde kunst. Zij heeft in de woorden van de Fransman Joseph Gelineau ‘een boodschap aan de boodschap’.
Hoe zou op nieuwe wijze vormgegeven kunnen worden aan muzikale expressie in de liturgie? ‘De componist moet zó componeren dat het volk de muziek moet kunnen uitvoeren. Een verhaal van podium en zaal tegelijk,’ zoals Bernard Huijbers in 1969 al schreef.
Liturgie bestaat bij de gratie of, zo u wilt, de genade van het woord. Dat woord moet steeds opnieuw worden gevonden, geïdentificeerd en verwoord. Een psalm zodanig vertalen dat je denkt: wat staat daar? En zo steeds weer opnieuw de lagen van het Woord ontdekken. En daarvoor zijn dichters nodig. Misschien kun je dan beter nieuwe liederen schrijven omwille van de blijvende en telkens opnieuw te verwoorden menselijkheid die in de oude liederen doorklinkt. Of zoals Anton van Duinkerken het zegt: ‘Men huldigt de traditie het dankbaarst door haar te vernieuwen en te verlevendigen.’ In die traditie wil het Nieuw LiedFonds een bijdrage leveren.

EEN KIJKJE IN DE KEUKEN VAN HET NIEUW LIEDFONDS

Gestuurd door eigen ideeën, actualiteit, verzoeken van pastores, cantors en dirigenten kiezen we voor een thema. We verdiepen ons daarin en zoeken er gedichten bij. Daarnaast vragen we aan dichteressen of zij iets willen schrijven over het thema. Zij brengen elk hun eigen kwaliteiten in, sommige dichteressen zijn heel poëtisch en beschouwend in hun teksten, anderen juist stellig en beschrijvend. De oogst van teksten wordt bekeken op een aantal (niet altijd objectieve) criteria.

De liedtekst:
- is geschreven door een vrouw;
- kent een gelaagdheid, meerdere ervaringsniveaus;
- biedt inclusief taalgebruik;
- hoeft niet altijd strofisch te zijn, maar moet wel een ritme hebben dat je kunt zingen;
- heeft verbinding met het thema;
- is niet te stellig, te zeker, liever ook vragen en twijfels verwoordend;
- gaat niet over somberheid en pijn als er ook niet een 'kier naar licht' zichtbaar wordt;
- hoeft God niet altijd expliciet, bij name te noemen; en
- is te gebruiken in de liturgie of bij andere bijeenkomsten met een ritueel karakter.

En natuurlijk vragen we ons af waar of wanneer dit lied het beste gezongen kan worden. Dit laatste criterium wordt met name getoetst door onze adviesraad van vrouwelijke theologen en neerlandici. Na de eerste filtering door het bestuur krijgen zij de teksten, zonder vermelding van de dichteres, toegezonden. Wij hechten zeer aan de mening van hen die met beide voeten in de praktijk staan. Zo kan het gebeuren dat er van 50 teksten slechts 15 overblijven.

De compositie
De geselecteerde teksten verdelen we onder de componisten. Dit zijn vrouwen én mannen. We hebben, zeker bij de eerste projecten, moeite gehad met het vinden van voldoende vrouwen. Maar inmiddels kunnen we een beroep doen op een ruimere groep componisten, mannen en vrouwen.
Omdat elke componist haar of zijn eigen stijl van componeren heeft, zoeken we zelf de combinatie. Zo schrijft Mariëtte Harinck mooie ballades, combineert Thom Jansen gregoriaanse muziek prachtig met een stromende melodie en maakt Teresa Takken van een korte tekst een heerlijk spirituele 'song'.

Waar letten we op bij de liturgische composities?
- We kiezen voor koorzang met orgel- of pianobegeleiding;
- een gemeentepartij is verplicht;
- toeters en bellen en solistische prestaties zijn prima, maar het lied moet ook zonder dat alles te zingen zijn;
- emoties moeten niet de lading van de tekst overspoelen;
- je moet het lied samen kunnen zingen; iedereen moet er op het eigen niveau mee kunnen instemmen.

De componisten spelen en zingen de compositie aan de bestuursleden voor. Het bestuur stemt dan in met de compositie of vraagt om wijzigingen. En als er dan genoeg materiaal is, laat het bestuur het zetten in partituren, wordt een koor samengesteld, worden de 'toeters en bellen' en de repetities geregeld, *try outs* georganiseerd, opnames gemaakt en tot slot is er een lieddag om de nieuwste liederen te introduceren bij het publiek.

HOE VINDEN WE COMPONISTEN EN DICHTERESSEN?

Allereerst moeten het vakmensen zijn die zich, naast hun kunstenaarschap in tekst of muziek, ook ten dienste van het 'grote verhaal' willen stellen. Bij voorkeur vrouwen. Bij het vinden van dichteressen is dat mogelijk gebleken, bij componisten was dat ondanks vele pogingen veel moeilijker. Vandaar dat enkele mannelijke componisten zoals Tom Löwenthal en Thom Jansen een bijdrage hebben geleverd. Mariëtte Harinck leerden we kennen omdat zij een bekende is van Tom Löwenthal. Gelukkig maar, want hoe hadden we haar anders ooit gevonden in Italië? Zo vond Teresa Takken ons, na het Hildegard von Bingenproject. En Emma Breedveld, violiste met (toen) beginnende compositie-ervaring, kwamen we tegen in de Amsterdamse muziekwereld.
We kozen uit reeds gepubliceerd werk van dichteressen. Maar ook dichtende pastores in kerken, andere dichteressen en componisten weten ons inmiddels te vinden. Het gedicht *Korenveld* van Anneke Meiners vonden we op een scheurkalender. De uitgever kon ons niet haar gegevens verstrekken, maar door het lied vond zij ons. In ons laatste project hebben we voor het eerst zonder onze muzikaal adviseur en dirigent Tom Löwenthal gewerkt. We gingen de samenwerking aan met Lisette Bernt, want we wilden ervaren of en wat dat zou betekenen voor het 'geluid' van het Nieuw LiedFonds. Op de cd *Zielsverlangen* is dat geluid te horen.

8 CD'S EN 90 PARTITUREN

Het resultaat, zes projecten tot nu toe, ligt vast op zes cd's, twee gelegenheids-cd's en in de partituren van 90 liederen. De cd's verschenen met steeds intervallen van een jaar of drie. In 1997 *Tussen de Tijd*; in 2000 *Hildegard von Bingen*; 2003 betekende *Zomerregen*; 2006 *Kostbare bronnen*; 2008 *Passage* en in 2012 zag *Zielsverlangen* het licht.
In samenwerking met het Ida Gerhardtgenootschap is er in 2004 een gelegenheids-cd gemaakt met vier liederen op de teksten van Ida Gerhardt. En in 2012 kregen we bij het vertrek van Maaike Meijer, de biografe van Vasalis, de kans om op verzoek van de Universiteit van Maastricht een cd te maken met de liederen die wij uitbrachten op teksten van Vasalis.

DE LIEDERENBUNDEL MET TOELICHTING

Bij de cd van Hildegard von Bingen hebben Simone Huisman en Ton Honig een compacte handleiding gemaakt met informatie en suggesties voor het gebruik van deze liederen. Het werkboekje vormde de belangrijkste aanleiding voor het maken van deze liederenbundel. Vanuit allerlei kringen kwam het verzoek naar ontsluiting van en informatie over al onze teksten en liederen en het gebruik ervan. Ons twintigjarig bestaan leek een goede aanleiding om deze bundel samen te stellen.

OPZET VAN DE BUNDEL

Als daar muziek voor is – 90 liederen van het Nieuw LiedFonds bestaat uit twee delen. In het eerste deel staan de gemeentepartijen van de 90 liederen als een liedbundel bij elkaar. De volgorde van verschijnen op de cd's is aangehouden.
In het tweede deel staan toelichtingen op de teksten door Bettine Siertsema en toelichtingen op de muziek en het gebruik van de liederen door Wilna Wierenga.
Hierbij wordt niet alleen gedacht aan gebruik in diensten en vieringen, dus voor liturgiegroepen en dirigenten, cantors en voorgangers. We denken ook aan gebruik in meditatiebijeenkomsten, leerhuizen, leesclubs, retraites, in huiselijke kring of andere momenten waarin een ritueel of een lied een plaats kan krijgen.
Tot slot zijn indexen op titel en eerste regel, dichteres, componist en vindplaats in de *Bijbel* opgenomen.

Wij hopen dat deze liederen zo een nog breder publiek vinden, want er valt veel te vieren, gedenken en genieten. Dus: als daar muziek voor is, wil ik het horen!

Wilna Wierenga
Mei 2013

Overzicht van de 90 liederen

Van de cd *Tussen de tijd* (1997)

1 Over de eerbied
2 Liefdeslied op het Woord
3 Magnificat
4 Nacht van droom en van verlangen
5 Evangelie van Kerstmis
6 In beginsel
7 Licht, Woord, Antwoord
8 Uw lichtend spoor
9 Dit ene weten wij
10 Vertrouwd
11 Tussen de tijd
12 Het water zal stenen breken
13 Ergens voor dag en dauw
14 Gezongen Evangelie
15 In de tuin
16 Slechts bij geruchte

Van de cd *Hildegard von Bingen* (2000)

17 Over de schepping
18 Over genade
19 Levend Woord
20 De zegen van Jouw Naam
21 Over de wijsheid
22 Van liefde die overvloeit
23 Cantate 'Jij edel groen'
24 Innerlijk licht
25 Eerste stem
26 Over de geest
27 Als morgenrood
28 Hemel en aarde
29 De schoot van mijn moeder
30 Levensrivier

Van de cd *Zomerregen* (2003)

31 Terug
32 Iemand, niemand
33 Steen
34 De profundis
35 Korenveld
36 Het
37 Hooglied
38 Voorbijtrekkend landschap
39 Ontkomen
40 Zomerregen
41 Zoals uw geest
42 Beth, een huis voor onderweg
43 Zegen
44 Dit kind

Van de cd *Kostbare bronnen* (2006)

45 Welkom
46 Vertrouwen
47 Verward
48 Altijd Aanwezige
49 Hore mijn oor
50 Zoals die ene roos
51 Ik heb lief de aarde en de mensen
52 Waarlijk leven
53 Laatste lied
54 Vrije voeten
55 Tranen zijn mijn brood
56 Dit is de plaats
57 Luchtspiegeling
58 Niemand ben je nooit geweest
59 De zegen
60 Vogel

Van de cd *Passage* (2008)

61 Passage
62 Pijn wordt muziek
63 Talen buiten de taal
64 Probeer te zingen
65 Eenmaal
66 Waar ik nu naar streef
67 Adembenemend nieuw

68 Vreemdeling
69 In de oudste lagen
70 Groot slaaplied
71 Jij noch ik
72 De disgenoten
73 Zie ons blindelings
74 Als daar muziek voor is
75 Ochtend

Van de cd *Zielsverlangen* (2012)

76 Er is nog zomer en genoeg
77 Kostbaar is mij alles van u (Tot Sappho)
78 Psalm van vreugde
79 Waar liefde woont (bij Psalm 133)
80 De zachte krachten
81 Ster
82 Luister
83 Dag zee
84 Zoekend ga ik mijn weg (bij Psalm 63)
85 Eind van de winter
86 Als jij er niet was geweest (bij Psalm 84)
87 Minne
88 Dans me
89 Mijn God (bij Psalm 42)

***Wij noemen ons één* (2013)**

90 Wij noemen ons één

Gemeentepartijen

De liederen in deze bundel zijn opgenomen in volgorde van verschijning op de zes cd's van het Nieuw LiedFonds: *Tussen de tijd* (uit 1997), *Hildegard von Bingen* (2000), *Zomerregen* (2003), *Kostbare bronnen* (2006), *Passage* (2008) en *Zielsverlangen* (2012). Bovendien is als negentigste lied een tafelgebed toegevoegd, op een tekst van Marjoleine de Vos, en op muziek gezet door Henri Heuvelmans.

1. Over de eerbied

tekst Ida Gerhardt
muziek Bernard Huijbers

Allen:
3. Laat het stil— in zijn waar - de,
laat— het stil— in zijn waar - de,
zaad in de don - ke - re aar - de,
zaad in de don - ke - re aar - de.
En het zal groen ont - wa - ken,
en het zal groen ont - wa - ken.

2. Liefdeslied op het woord

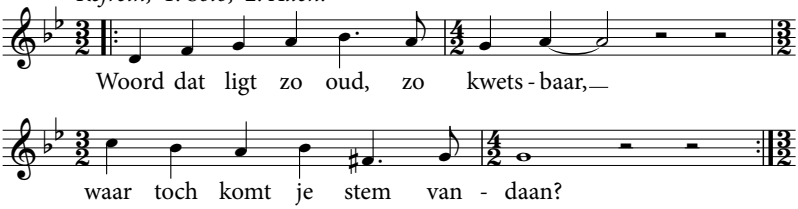
(in dialoog met de Schrift)

tekst Jannet Delver
muziek Tom Löwenthal

Antifoon:

Wij horen de woorden niet die gezegd zijn.
Maar zoals wij ze vinden, horen wij ze.
Wij zien de beelden niet, die beschreven zijn,
maar in letters en tekens zoeken wij ze terug.
Oude regels rimpelen zich tot bewegen,
heilige zinnen verlangen naar draagkracht.
Woord dat ligt zo oud, zo kwetsbaar,
waar toch komt je stem vandaan?
Hoezeer spiegel je ons tot leven.

Refrein; 1. Solo; 2. Allen:

1. Schriftwoord:

Wacht, sta nu stil en kom dan langzaam,
zacht en voorzichtig naderbij,
zwak klinkt mijn stem, slechts wat gefluister,
voor wie het horen kan en zien.
Oud ben ik, breekbaar en vervallen,
ja, deels verwaaid, eind nog begin.
Ach toe, kom naderbij en luister, nader met warmte,
wees mijn kind.

Refrein; 1. Solo; 2. Allen:

2. Wijzelf:

Refrein; 1. Solo; 2. Allen:

3. Schriftwoord en wijzelf:

Refrein; 1. Solo; 2. Allen:

